

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

9
270

TEFFER OP SAVOE.

Een zegenrijke en hoopvolle
arbeid der liefde.

TE ROTTERDAM,

BIJ M. WYT & ZONEN,

Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.

1877.

No. III.

TRAAL-LAND- EN VOLKEN-
VAN
NEDERLANDSCH WELZ

BIBLIOTHEEK KITLV

0120 9541

Handwritten text, possibly a date or number: 1700 1001 10

Teffers op Savoe.

EEN ZEGENRIJKE EN HOOPVOLLE
ARBEID DER LIEFDE.

TE ROTTERDAM,
BIJ M. WYT & ZONEN,
Drukkers van het Nederlandsche Zendinggenootschap.
1877.

No. 111.

Uitgegeven door de H.H. B. J. ADRIANI en E. LAURILLARD te Amsterdam, H. BROUWER te Zwolle, M. D. DEELEMAN te Rotterdam, A. DROST, DZ., te Delft, C. P. HOFSTEDE DE GROOT te Kampen, B. CH. LEDEBOER te Loenen aan de Vecht, en C. SEPP te Leiden, Gecommitteerden van het Nederlandsche Zendelinggenootschap tot het opstellen, verzamelen en uitgeven van kleine Stukjes ter bevordering van Evangelische kennis en godzaligheid, ook bij mingeoefenden.

Verloren en vergeten schier in den Indischen Archipel, op gewone kaarten hoogstens door een stipje aangeduid, ligt het eilandje Savoe. Gij zult het vinden westwaarts van Timor (tot welks Residentie het behoort) $10\frac{1}{2}$ graden bezuiden den Evenaar, op 122° O. L. Met het nog meer westwaarts gelegen kleinere Randjoewa (ook wel minder juist aangegeven als Banjoan of Raei Djoea) en het nog iets westelijker en nog kleiner onbewoonde Dana maakt het de groep der Savoe-eilanden uit. Het is te arm en te weinig vruchtbaar tot hiertoe, dan dat het eenig voordeel zou hebben afgeworpen voor de Nederlandsche schatkist. Het Gouvernement heeft er dan ook weinig voor gedaan. Maar de christelijke liefde heeft het gezocht. En

*

dat was wel noodig, maar dat blijkt ook geen nuttelooze arbeid te zijn. (1)

De zendingsgeschiedenis is een krachtig hulpmiddel om ons geloof te versterken. De gebrekkige werking van het Evangelie in de christenwereld geeft ons veel te zien, wat het geloof op de proef stelt en schokt. Maar een blik op de heidenwereld getuigt telkens weder, dat het Evangelie de levenskracht is voor den mensch, de kracht tot verlossing en verheffing van elk volk, en de arbeid, dáár met ernst en liefde beproefd getuigt, dat de mensch geschapen is tot God en dat de volkeren vatbaar zijn voor het Evangelie.

De geschiedenis dezer eilanden klimt waar-

(1) In de hoop, dat mijne lezers meer bijzonderheden omtrent dezen merkwaardigen zedingsakker wenschen te weten, dan ik hun hier geven kan, en opdat zij de leidende hand Gods in deze onze missie op Savoe mogen erkennen, verwijs ik hen naar de *Maandberichten v. h. N. Z. G.*: 1871 : 5; 1872 : 10; 1874 : 3; 1875 : 2, 5, 6, 12; 1876 : 6, 11; 1877 : 3, 5; en naar het *Tijdschrift: Mededeelingen van wege het N. Z. G.* XV : bl. 102, verv.; XVI : bl. 281, verv. en XIX : bl. 54, verv., 188 verv. en bl. 205, verv.

schijnlijk op tot voor zevenhonderd jaren, toen NGARA RAI, een afstammeling uit het zevende geslacht van KIEKA (die voor den gemeenschappelijken stamvader der Randjoneezen en der tegenwoordige Savoeneezen geldt) met zijne vrouw van Randjoewa naar Savoe trok. Hun talrijk nageslacht bevolkte deels de naburige eilanden, deels, voor zoover ze op Savoe bleven, verdrongen ze allengs de oorspronkelijke inwoners, totdat eindelijk een vijftal zonen van een lid uit dit geslacht in zijne nakomelingen de bevolking schonk aan de vijf tot op onzen tijd bestaande districten van het eiland, Seba en Mania ten noorden, Timoe ten oosten, Liaai ten zuiden en Mesara ten westen, waarvan Mania evenwel thans bij Seba is ingelijfd. Deze geschiedenis is in den volsten zin tot nu toe geweest een strijd om het leven, waarin alleen gold het recht van den sterkste in list en kracht. Een onrustige, oorlogzuchtige geest is daardoor een heerschende karaktertrek der Savoeneezen geworden. Zij zitten geen oogenblik stil, hebben de bewegelijk-

heid van eekhorens, hebben geen bestendigheid genoeg om te arbeiden, dat zij aan de vrouwen overlaten, terwijl de zeldzaam weinige behoeften, die zij hebben, hen daartoe ook niet dringen, en door dat onafgebroken oorlogen onderling eeuwen lang, de geringe natuurlijke vruchtbaarheid van den rots- en kalkachtigen bodem ook weinig bestreden en overwonnen is. Het stelen is hun bij volslagen gemis van erkenning van eigendomsrecht, tot eene tweede natuur geworden, zoo ook liegen en twistzoeken. Van het eerste dragen hunne priesters een goed deel der schuld, van het laatste hunne Hoofden of Radjahs, die altijd oorloogden. Merkwaardig is het, dat zij deze hunne ingewortelde gebreken ook zelve openhartig erkennen.

Wie zou denken, dat deze akker bereid kon geacht worden voor het Evangelie? En toch, zoo is het, al wisten of vermoedden wij zulks niet. Maar God wist het, en waar God eene deur geopend heeft, daar weet Hij ook zijne arbeiders aan te wijzen. Wonderbaar Godsbestuur, zichtbaar in den samenloop

van de meest uiteenloopende dingen! God was reeds lang bezig, den rechten zendeling voor Savoe te vormen. En hoe weinig zulks aanvankelijk op onzen weg scheen te liggen, nu moest die man daarheen!

Door allerlei moeilijkheden achtte onze zendeling TEFER zich zedelijk genoodzaakt, zijn werkring te Allang op Ambon tijdelijk te verlaten - 't was in 1863 - en te Batavia, straks in Nederland, recht te zoeken. Tengevolge daarvan brak voor hem een tijd aan van zware beproeving van zijn geloof en geduld, toen hij omstreeks negen jaren, eerst onder allerlei kwaad en goed gerucht, als katechiseermeester en op andere wijze, te Batavia werkzaam was. Maar noch voor zijne hoogere vorming, noch voor de zending waren die moeitevolle jaren verloren. De Heer zal voorzien! En Hij voorzag! In het jaar 1870 en nog eens het volgende jaar, bezocht de zendeling DONSELAAR, hulpleeraar in Gouvernementsdienst te Koepang op Timor, het eiland Savoe. Het was voor de eerste maal een bezoek van slechts ruim 24 uren,

en de aanleiding er toe scheen al zeer toevallig. De Resident van Timor had voor eenigen tijd een oorlogstoomer ter zijner beschikking, om dienstreizen te doen op de naburige eilanden. DONSELAAR maakte van de hem aangeboden gelegenheid gebruik, om eene pas gehuwde dochter op Soemba te bezoeken. Zóó kwam hij ook op Savoe! En wat vond hij daar? Wat was daar geschied? Het lijden der aarde bleek er voor velen hemelsche tucht te zijn geworden. Ten vorigen jare (1869) had er eene hevige pokkenepidemie gewoed, die van de \pm 25000 inwoners omstreeks de helft had wegge-maaid. (1) Priesterbedrog kwam de ellende voltooien. Het eten van gestolen paarden-vleesch prezen zij aan als voorbehoedmiddel

(1) Van de 150 leden, waaruit de familie van het Hoofd van Mesara bestond, werden slechts drie personen gespaard. Van de 6000 inwoners van Randjoewa bleven er 3000 over. Er waren geene handen om de dooden te begraven. Ze werden, met moeite soms buiten de woning gezet, door vratige varkens en hongerige honden verslonden. Ja, het gebeurde, dat een kranke dien men bezocht, een uur daarna, toen men weder bij hem binnentrad, reeds werd afgeknaagd door dat gulzig gedierte, blijkbaar voor dat hij was gestorven.

tegen de ziekte. En toen begon het stelen op zoo onbeschaamde wijze, dat daaruit weêr een oorlog ontstond, die aan velen het leven kostte en met den roof der bezitting van de overwonnenen door de beleedigde partij eindigde. Dat alles had, toen DONSELAAR hen bezocht, veler oogen geopend en veler harten ontvankelijk gemaakt voor het troost- en vredewoord des Evangelies. Hij vond daar hulp en steun in den vertegenwoordiger van het Europeesch gezag, den posthouder van Seba, een Sleswijker van afkomst, en in den inlandschen schoolmeester, een christen uit de kweekschool van Roskott, beide door den Resident ESSER daar geplaatst. Voor en na doopte hij er velen, onder anderen de Radjahs van Seba, Timoe en Mesara, om hun overgang tot het Mohammedanisme te voorkomen en in de hoop, waarop hij met kracht aandrong, dat er spoedig een zendeling met eenige inlandsche onderwijzers zou geplaatst worden, om aan deze door de omstandigheden geraden opname in het christendom meer innerlijk gehalte te geven

door prediking en onderwijs. Die pokken-epidemie, die bezoeken van DONSELAAR en de warme, deelnemende beschrijving daarvan, zijne belangrijke mededeelingen en wenken omtrent Savoe - ze klonken hier als een Kom over en help ons! van die arme eilanders. TEFFER zat sinds 1863 te Batavia nog steeds smachtend uit te zien naar een nieuwen werkkring, en - in het jaar 1871 wordt besloten tot zijne zending naar Savoe, werwaarts hij in het voorjaar van 1873 vertrok. De roepstem van DONSELAAR voor Savoe kwam ten juisten tijde. Ware zij een paar jaren vroeger gekomen, voordat het recht van TEFFER tegenover zijne tegenstanders voldoende was in 't licht gesteld, dan had het Hoofdbestuur hem niet kunnen noch mogen uitzenden. Ook hier mag het geloof getuigen: Dat is van den Heer geschied, en het is wonderbaar in onze oogen!

Sinds de vier jaren van zijn verblijf op Savoe ontvangen we van hem en zijne vrouw de meest verblijdende en opwekkende be-

richten. Voor dat ik u den hoofdinhoud van zijn laatsten brief ga mededeelen, laat ik eenige bijzonderheden voorafgaan omtrent den akker waarop hij werkt.

Eene merkwaardigheid en een onschatbare zegen voor dit kleine, niet alleen door zijn bodem, maar ook door den vloek van dat eeuwenlange oorlogen, onvruchtbare eiland, is de lontarpalm, die voor de Savoeneezen de plaats inneemt van den broodboom der Zuidzeeëilanders, van den dadelpalm der Arabieren, van den sagopalm der Ambonneezen. Is het arme volk door de omstandigheden sober in zijne behoeften, die boom levert het schier alles, wat voor zijne behoeften noodig is: voedsel voor mensch en dier uit het suiker- en strooprijke vocht, dat uit den stam vloeit, zoodat ééne enkele lepel siroop uit dat vocht gekookt, des noods, in den tijd dat er niets groeit, een toereikend voedsel is voor geheel den dag, terwijl de jonge vrucht als versnapering wordt gegeten. Varkens en honden leven soms alleen van het sap van den boom. Die

toevloed van vocht is aan 't einde van den droogen moesson zoo groot, dat men eene groote hoeveelheid siroop er van kookt, om gedurende den regenmoesson te gebruiken, als de uitvloeijing ophoudt. Stam en bladeren leveren het hout en het dak voor hunne woningen. Het blad wordt gebezigt tot allerlei voorwerpen van dagelijksch gebruik en versiering, als mandjes, doosjes, kistjes, trommels en allerlei vlechtwerk; slaapmat en hoofdpeluw, regen- en zonnescherm, speelgoed voor de kinderen. Ja, zelfs de laatste rustplaats hunner dooden bestaat niet zelden uit het onderste deel van zijn gespleten en van het weeke merg ontdanen stam. Bovendien bereidt men uit het sap met weinig moeite allerlei verkwikkingen: smakelijken azijn, goede suiker, frisschen volksdrank, bij wijze van ons bier. En juist deze boom plant zich op dit anders aan boomen zoo schaarsche eiland overvloedig voort zonder aanplant of eenige cultuur, en boort zich van zelf een weg door den deels rots-, deels kalkachtigen bodem. Bovendien kan de Savoenees door

ruilhandel in zijne produkten zich verschaffen wat de boom zelf hem niet levert. Ook de kokospalm komt voor, maar niet dan door aanplant en cultuur, waarop men zich met het oog op zijne waarde meer zal beginnen toe te leggen. Paarden van uitstekend ras en buffels, schapen, geiten en varkens zijn talrijk en zijn, behalve voor eigen gebruik, artikelen van ruilhandel. Rijstvelden worden gehouden in de vlakke streken; turksche tarwe en gierst worden meer verbouwd als volksvoedsel, en tabak, ook voor den uitvoer, in groote hoeveelheid. Het volk is levendig en opgewekt van aard, zanglustig in hooge mate, de volksspelen zijn vroolijk, gezond en onschuldig. Het huwelijk met ééne vrouw is er in eere, hoewel de echtscheidingen gemakkelijk plaats hebben en de man de vrouw ook nog koopt voor een bruidschat aan de ouders, of broeders en zusters betaald. De bevolking bestaat uit vrijen en slaven, maar de jongste maatregelen van het Gouvernement hebben de slavernij binnen enge grenzen beperkt. Hun godsdienst was tot dusver

Heidendom, een veelgodendom met eenig vermoeden van een Allerhoogsten God, en natuurlijk met erkenning en vereering van Booze machten. Het schijnt, dat overal de mensch het kwaad zóó onnatuurlijk vindt in den mensch Gods, dat hij, zij het dan des onbewust, aan dat kwaad een buiten- en bovennatuurlijken oorsprong toekent in de verzoeking van Booze geesten of Duivelen. Zij vereeren voorts hunne afgestorvenen en gelooven dus aan onsterfelijkheid.

Door den gezegenden invloed van het christendom der zeven laatste jaren begint ook de zedelijke toestand des volks in 't oog vallend te veranderen. De laatste dier onderlinge stammen- of broederoorlogen, vooral tusschen het nakroost van MATAI (vooral de moedige en listige VROUW GALENA) en LAKKI WAI, het tegenwoordige steeds op elkaâr najverige Seba en Timoe - die laatste oorlog had plaats 29 Aug.-7 Sept. 1872, nog vóór TEFERS komst. En toen in 1874 - na TEFERS komst - van wege het Nederlandsch Gouvernement, mede de Savoeneezen

ten strijde werden opgeroepen tegen de eilanden Soemba en Lomblem, waar inlandsche oorlogen woedden, toen hebben hunne aanvoerders, allen christenen, krachtens onderlinge afspraak, de vijandelijke sterkten veroverd, zonder eenige wreedheid te plegen, zonder koppensnellen, zonder vrouwen of kinderen enig leed te doen. De heidensche Timoreezen daarentegen, naar Lomblem gezonden, hieuwen er 250 menschenhoofden af, ook van grijsaards, vrouwen en kinderen!

Wij zagen het reeds, de Savoeneezen hebben groote gebreken. Maar behalve dat we bij hen het niet alledaagsch verschijnsel vinden, dat ze die openhartig erkennen, staan daartegenover ook vele goede eigenschappen. Ook in den mensch die boos is, is nog veel goeds, want hij is het schepsel van den goeden God. Daar is hart, daar is karakter in die Savoeneezen. En TRFFER, die zich met de liefde van CHRISTUS zoo geheel aan hen geeft, schijnt den uitnemenden takt te hebben, om dat goede aan 't licht

te brengen. Hij weet hun zijne liefde, Gods liefde tot bewustheid te brengen naar hun vatbaarheid, op hun standpunt van gevoelen en oordeelen. Zijne vier Kerstfeesten werden telkens door een kerstboom opgeluisterd, en waren ook familiefeesten. TEFER had niet te vergeefs van JEZUS gelezen, dat hij aanzat met Tollenaren en Zondaren, in des Farizeëers huis, aan den bruiloftsdisch. Toen het derde kerstfeest naderde (1875), was de gemeente reeds aanmerkelijk toegenomen, de gedane bestellingen en de bezendingen uit Holland voor den kerstboom kwamen niet tijdig: er kon dus alleen aan boekjes, prenten en dergelijke voor de kinderen worden gedacht. Maar wat gaan TEFER en zijne vrouw verzinnen? Zij slachten bij tijds een varken, laten overvloed van brood bakken, en noodigen, na de preëk, alle kerkgangers - driehonderd! - op een maal van brood met spek en koffie! Het doet mij met aandoening denken aan de liefdemalen der moedergemeente te Jeruzalem en aan dat woord: niemand zeide, dat iets van

hetgeen hij had, zijn eigen ware,
 maar alle dingen waren hun gemeen.
 Op alle mogelijke aanmerkingen van christenen,
 die zich in den toestand ginds niet kunnen
 verplaatsen, antwoordt hij: » wie zal het den
 » stumpers ten kwade duiden? Feestvieren
 » met ledige maag, 't is niet gemakkelijk.
 » En eene stichtelijke toespraak houden en
 » aan 't eind daarvan zeggen: » nu, lieve
 » » Broeders en Zusters! ik weet zeer wel,
 » » dat gij nagenoeg allen met ledige magen
 » » ter kerk kwaamt; ik hoop, dat de preek
 » » u zóó zal hebben gesterkt, dat het u is, als
 » » of gij volop uw genoegen hebt gegeten:” —
 » neen, neen! zoo zeide ook de Heiland der
 » wereld niet, na 't eindigen van zijn onver-
 » gelijkelijk onderwijs. Van Hem lezen wij:
 » Hij zag de schare; Hij werd met innerlijke
 » ontferming bewogen; Hij genas de zieken
 » onder hen en den hongerigen deelde hij
 » brood en visch mede, en dat alles in eene
 » woeste, armelijke plaats. En zou dan de
 » Savoe-woestijn, het armelijk Savoe, den
 » dienaar niet aanklagen, die de menigte op

» zoo grooten feestdag ledig van zich liet
 » gaan, zoolang hij zelf nog te beschikken
 » had over vleesch en brood?" Heerlijk was
 de vrucht, die hij van zulk een liefdewerk
 mocht plukken.

Den Zondag na het eerste kerstfeest (1873),
 in dien zelfden geest der christelijke gemeen-
 schap gevierd, had er een wolkbreuk plaats
 in 't gebergte, zoodat de vlakte waar TEFFER
 woonde, werd overstroomd. Drie voet hoog
 steeg het water rondom het op palen ge-
 bouwde huis. De geweldige stroom die op
 zijn huis aanliep, sleepte alles, vee en
 meubelen mede. Bereikte het water den planken
 vloer, op de palen rustende, dan werd de
 bodem opgelicht en weggeslagen, en allen
 waren verloren. Doch zoover kwam het niet.
 En wat deden toen de inlanders? Vermoedende
 dat de zendeling met de zijnen in gevaar
 verkeerde, kwamen christenen en heidenen
 in grooten getale zwemmen en waden door
 den vloed, om hulp aan te brengen; maar
 vluchten was onmogelijk stroomopwaarts;
 zijn huis stond aan 't lager gedeelte der

rivier. Alle goederen zooveel mogelijk verzekeren, bidden, afwachten, de schreiende kinderen troosten - meer vermocht men niet. Dáár komen eenige menschen, door den stroom medegevoerd, op het huis aandrijven. Een enkele dreef voorbij, maar de meesten klemden zich vast aan palen en stijlen. En wie waren 't? De Radjah van Seba met zijne broeders en eenig gevolg, die zich hooger op, aan de rivier waar zij wonen, in den vloed hadden geworpen, berekenende, dat zij op des zendelings woning zouden moeten aanstroomen, ten einde dáár hulp te bieden. Al die liefde versterkte den onderlingen moed, men besloot allen te blijven. Het water had het hoogste punt bereikt. Van uur tot uur week het gevaar. Het einde was een broedermaal van dank, vreugde en liefde. En na afloop van 't gevaar kwam er van alle zijden gekookte spijs en allerlei hulp! Dat was de nawerking van het kerstfeest, dat was de vrucht van den liefdearbeid in hun gedrag zichtbaar!

Den 29 Juli 1875 zou de eerste christenkerk op Savoe in het arme Liaai ingewijd worden, ter plaatse waar voor nog niet vele jaren dertig personen, aan handen en voeten sâamgebonden, op bevel van den Radjah van de rots in den afgrond te pletter werden geworpen, om geen andere schuld, dan op de aanklacht, dat zij hem hadden betooverd! Daags te voren kwamen die van Seba tot TEFER met een grooten voorraad van allerlei soort van lijnwaad over den arm. TEFER meende, dat ze hem hunne inkoop en in ruil voor verkochte paarden wilden toonen. Maar neen! dit was bestemd, zeiden ze, tot een feestgeschenk voor een passend Zondagskleed der meer behoeftige Liaaiers. De opbrengst hunner paarden veroorloofde hun, niet alleen in eigen behoeften, maar ook in die der broeders te voorzien! Dat is een andere geest, niet waar? dan die van den vroegeren najver tusschen de negorijen en van de onderlinge veeten slechts uit te wisschen in bloed. 55 kleedingstukken konden er van vervaardigd worden. Den volgenden dag

trokken alle Sebaneezen te paard naar Liaai, om de kerkinwijding bij te wonen, maar keerden allen terstond na de godsdienst-oefening naar huis terug, om de arme gemeente geene kosten te veroorzaken. Op kosten van den Radjah werd aan de christenen en ook aan de heidenen, die tot den kerkbouw hadden geholpen, een feestmaal bereid.

Den 14 Dec. 1875 had dezelfde plechtigheid te Mesara plaats. Hoewel de bevolking dáár minder armelijk is in kleding en niet zoo noodlijdend, kwamen de kinderlijke Sebaneezen weêr tot TEFER met de vraag: »wat dunkt den Toewan Pandita, zullen wij weêr doen als te Liaai?" Hij wilde 't niet aan- noch afraden. Hij meende, dat velen niet veel meer konden doen, maar hij zeide: »doet wat de Heer u in 't hart geeft." En wederom gaven zij 42 kledingstukken! Zulke dingen werkt het Evangelie in korten tijd. De kennismaking met onze Nederlandsche Regeering - buiten het Evangelie om - liet de Savoeneezen een paar eeuwen lang in den meest barbaarschen toestand.

De overgang van den laatsten nog heidenschen Radjah - dien te Liaai - is treffend. 't Was in 't begin van 1874. (De drie andere hoofden waren reeds door DONSELAAR gedoopt). Dit hoofd had wel aan het kerstfeestmaal, waartoe hij was genoodigd, deelgenomen, maar zwijgend. Zijn hart bleef schijnbaar ongenaakbaar. Maar TEFFER, hoewel door voortdurend koortslijden aan huis gebonden, had geen rust, daar eene stem hem innerlijk steeds sterker gebood: ga naar Liaai! ga reeds morgen! En hij gevoelde zich krachteloos. Maar ziet - des morgens ontwaakt hij frisch en versterkt - hij gaat. Hij vindt den vorst diep ter neêrgeslagen, en, zoo zwijgend als hij anders steeds was, zoo openhartig en mededeelzaam was hij thans. Hij leed aan ingewandspijnen en had geen verademing nacht noch dag. En de regen bleef uit! Dat beteekent dáár: het gebrek staat voor de deur. De priesters hadden regen beloofd op het onderzoek van het hart en van de ingewanden der talloze offers, die er waren geslacht. Eerst over vijf, toen over zeven,

later over negen, eindelijk over elf dagen! Te vergeefs. Eindelijk waagden zij zich uit schaamte aan geen voorspelling meer. En wat was de slotsom, waartoe dit alles den vorst leidde? »Onze goden zijn machteloos en onze priesters zijn leugenaars.” Ach, reeds lang voordat hij deze belijdenis deed, had hij de stem van den waarachtigen God in zijn binnenste vernomen, maar de versenen tegen de prikkels geslagen. Nu kwam lichamelijk lijden en aardsche nood het voorbereidingswerk voltooiën, het trotsche hart breken en maakte hem geneigd naar JEZUS' woord te luisteren: Zoek eerst het Koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid, en al het overige zal u toegevoegd worden! Immers, het gezaaide was verdroogd, want de hemel was als koper en gebrek aan drinkwater deed het vee in menigte sterven. Het gelukte TEFFER nog dienzelfden dag, om hem en al zijn huisgenooten voor het christendom te winnen, ook den godsdienst der vertroosting en der berusting, zoowel als des vertrouwens. Het christelijk geloofsgebed, het: Vader! uw wil

geschiede! en de beteekenis onzer christelijke bededagen werden in 't licht gesteld. En bij het gebed na den Doop om den Heiligen Geest, werd ook gebeden om den onmisbaren regen, terwijl men tijdelijk welzijn en zielsbelang stelde in Gods hand. Eindelijk ging men des avonds gesterkt uiteen, en zie, te middernacht werd men gewekt door het gekletter van den regen! Des morgens bij de begroeting getuigden de van een vreugdetraan glinsterende blikken stilzwijgend: de Heer is God! de Heer is God! Ja God had het zegel gedrukt op de getuigenis van het geloof!

De Radjah wist wel, dat er nu meer dan ooit leiding noodig was, en op zijne begeerte werd er een uitstekende kweekeling uit ons vroeger Instituut op Amboina, meester JACOB met zijne vrouw CHRISTINA, geplaatst, die der bevolking trouw behulpzaam waren, ook in den arbeid en de aangelegenheden des dagelijkschen levens.

In alle nederigheid geeft TREFFER Gode

alleen de eer voor den zegen op zijn werk, maar wij danken God ook, ziende op zulke middelen in Zijne hand, zulke zendelingen en zendelingsvrouwen, wier arbeid nooit of nergens geheel onvruchtbaar is, waar ze zich met zooveel geloof en ijver, zooveel liefde en lust vereenzelvigen met het volk aan hunne zorg toevertrouwd. Te meer waardeeren we dit, omdat TEFER de beide laatste jaren met ziekte had te worstelen, door het klimaat veroorzaakt, en hij zijn werk soms alleen met groote moeite kon verrichten, zoodat hem dan gedurig het denkbeeld verzelde, dat zijn arbeid ten einde liep. Zijn herhaald verblijf tot herstel van gezondheid te Amarassih op Timor, in 1875 en 1876, maakte hij niet zonder zichtbare vrucht dienstbaar aan de zaak des Evangelies, nam drie familieleden van een der Hoofden mede naar Savoe, van waar hij ze bij het tweede bezoek terugbracht, en onder de leiding van den oudste hunner, onder zijn tijdelijk opzicht, eene school stichtte, zoodat ook dáár het zuurdeeg in het meel gelegd, zijn stille werking doet.

Ook Randjoewa, dat hij eens bezocht, heeft aanvankelijk met het heidendom gebroken. En als wij vernemen, dat TEFER de Savoe-neezen nu reeds heeft geleerd, zelven door collecten in de traktementen hunner meesters en andere godsdienstige behoeften te voorzien, en dat zij zulks met lust doen uit kleine middelen, dan geloof ik, mogen wij uit dit alles de slotsom afleiden, dat de Evangelie-arbeid dáár op gezegende uitkomsten mag roemen en op gezonde vruchten mag wijzen.

Wij gaan nu over tot de mededeeling van den hoofdinhoud van zijn laatsten brief van 3 Jan. 1877, waarin ons de viering beschreven wordt van het vierde kerstfeest.

Reeds drie maanden te voren was alles in de weêr, om dit feest - op Savoe vooral een feest voor armen - zoo doeltreffend mogelijk te kunnen vieren. De collecte des Zondags aan de kerkdeur door de Savoe-diakenen zelven ingezameld, had de verwachting overtroffen en de gemeente in de gelegenheid gesteld, om al de hulpbehoevenden van de

noodigste kleeding te voorzien. Het moest wel dien weg op. Men telde reeds twee duizend, die tot de gemeente waren toegetreden. De zorg voor zeer behoeftigen werd reeds meer dan drukkend voor de weinigen, die eenigszins welgesteld worden genaamd. Bij nauwgezette telling vond men \pm twee honderd hulpbehoevenden. Wij wilden gaarne allen verrassen. De meest doelmatige lijnwaden werden tijdig ingekocht en tot onze groote vreugde bemerkten wij, dat de aankoop van ruim honderd kleedingstukken uit de eigen collecte zou kunnen worden bestreden. Dit was reeds veel, maar 't was op verre na niet genoeg. Voor Seba alleen zou het gaan, en dewijl er op Seba alleen collecte was gehouden, kon ook in de eerste plaats alleen aan de behoefte van Seba worden gedacht. 't Was eene drukte van belang, alle handen moesten aan 't werk. Mijne vrouw had er natuurlijk het meest meê te doen. Alles moest bij ons aan huis in orde gebracht worden, totdat de vrouwen der meesters en der diakenen allen haar aandeel

van het werk medenamen. Alles moest netjes afgewerkt worden - dat was de hoofdvoorwaarde. Immers, waar de gemeente van CHRISTUS den armen weldoet, daar moet zij dit zóó doen, als de Heiland het eischt. 't Moest naar onze meening geen eigenlijke armenkleeding zijn. Neen! niet allen in een grauw pak gestoken! De gemeente van CHRISTUS moet zich, dunkt ons, losmaken van dien sleur der gewoonte in de steden, die te weinig het kiesch en fijn gevoel eerbiedigt, in het handhaven van eene uniform der armen! Zoo min het hemelruim er uitziet als een hairen zak, of het aardrijk gelijkt op een stadsarmenkleed, evenmin mag de gemeente van CHRISTUS haar verarmde leden in treurgewaad of boetkleed hullen. De hemelen vertellen Gods eer en het aardrijk is met keur van bloemen, rijk en frisch van kleur, getooid: de gemeente mag niet achterstaan. »Aanziet de leliën!» zegt de Heiland der wereld, en de gemeente antwoordt: »ja Heer! uwe armen gaan de leliën te boven, omdat de gegoede gemeenteleden weten te arbeiden met hunne vingers.»

Toen de kleedingstukken gereed waren en de werksters haar arbeid ten onzent brachten, stonden zij niet weinig verbaasd over die verscheidenheid, en men fluisterde elkaar toe: »Herani pedjara dowoje!» d. w. z.: het christendom is eene schoone inrichting.

't Zou dit jaar een feest uitsluitend voor armen zijn. Onze voorraad, waarvan wij steeds aan niet-armen hadden ten geschenke gegeven, was uitgeput. »Een koekje en een boekje», waarmee men in Holland zoo heel veel doen kan, ach! daarmede doet men op Savoe zoo weinig. Om boekjes geeft men natuurlijk niet, omdat niemand lezen kan, behalve sommigen van de schooljeugd. Eén koekje in eene ledige maag helpt niet veel; 't maakt meestal nog hongeriger. Maar wat veel koekjes, liefst wat groot van omvang en niet al te licht, en daarbij een kleed om de leden te dekken - ja, dat is het, wat een arm Savoe-christen het hart doet lachen; dán straalt het geluk hem uit de oogen en hij gelooft zich nauwelijks Savoenees meer.

Voor de armen van Seba waren wij klaar,

maar moesten het opgeven, om ook aan Timoe, Liaai en Mesara te denken. Maar ziet, daar worden wij op eens, nog voor dat het kerstfeest dáár is, verrast door eene bezending uit het vaderland. Kleedingstukken voor arme kinderen in de negorijen, waar nog niet kon worden gecollecteerd, èn een groot aantal snuisterijen voor niet-armen: - alles, zoo dachten wij, genoegzaam om ditmaal allen te verheugen. Wat waren wij blijde! hoe dankten wij in onze harten den Vader der lichten, die 't licht van zijn Evangelie zoo vriendelijk en weldadig had doen schijnen in de harten der goede gevers! Men stond opgetogen over zooveel moois, maar niet minder verwonderde men zich over de gezindheid des harten van christenen in Europa, die - meenden zij - aan geen enkel Savoenees eenige verplichting kunnen hebben. Ik zeide: gij moet u niet al te zeer verwonderen, want weldoen is den christen evenzeer eene behoefte als ademen; en de gemeente in Europa vraagt niet naar blank of bruin, omdat haar Heer en Heiland nimmer daarnaar heeft gevraagd.

Met groot verlangen werd het kerstfeest ingewacht. »Alle armen krijgen wat moois», zoo ging het van mond tot mond, »en oek de niet-armen zullen allen worden bedacht.» Dit laatste was in hope of bij vergrooting uitgesproken: wij hadden het niet zóó gezegd.

De feestdag brak aan. De avond voor den kerstboom was bepaald. Uit alle negorijën was de schooljeugd te Seba verzameld, en vele belangstellenden waren van Timoe, Liaai en Mesara samengekomen.

Dáár stond dan nu de vierde kerstboom op Savoe, niet slechts beladen, maar overladen, en daarom omringd bovendien van zeven tafels, waarop de overvloedige rijkdom van kerstgeschenken moest geplaatst worden. Het was inderdaad een prachtig gezicht. Niet minder dan tweehonderd kleedingstukken van verschillende stof en kleur, behalve nog wel tweehonderd geschenken, voor zogenaaemde grootere en kleinere hoofden, waren beschikbaar. Ook al de diakenen werden bedacht, zoo ook hunne vrouwen: want allen

hadden medegewerkt om de feestvreugde te verhoogen. Ieder der diakenen werd bij eene tafel geplaatst, om met eigen hand te kunnen uitdeelen, wat voor zijne afdeeling was bestemd. De gesamenlijke schooljeugd hief een blij »Hosanna" aan, en: »Er ruischt langs de wolken een lieflijke naam", werd met gevoel en meerstemmig gezongen.

Het schitterend licht uit den kerstboom scheen zoo vriendelijk op alles en op allen neêr, en de groote verscheidenheid van kleuren, lokte een' herhaald: »wojê! wojê!" (prachtig! prachtig!) van de lippen der verbaasde Savoeneezen. Niet slechts christenen, maar ook heidenen waren toegestroomd, en men deed elkaâr opmerken, hoe het kerstfeest eigenlijk ieder jaar meer luisterrijk werd gevierd. 't Was alles gespannen aandacht, ook bij 't gebed en den Savoe-avondzang. (1)

»Mijne vrienden! - zoo sprak ik - wat »uwe oogen hier aanschouwen, is alles vrucht

(1) TEFER heeft verscheidene liederen in het Savoe-neesch vertaald, zoo ook de hier genoemde.

»van uw eigen arbeid. Gij zijt begonnen
 »met eenvoudig te gelooven, met u aan te
 »sluiten aan den Heiland der wereld. Toen
 »gij opkwaamt om u te scharen onder de
 »banier des kruises, leerdet gij inzien, dat
 »het doel, waartoe de mensch leeft, niet
 »kan zijn, moorden en rooven, maar moet
 »zijn, leven tot Gods eer en tot nut van
 »zichzelf en anderen. Gij hebt aanvankelijk
 »begrepen, dat gij duur zijt gekocht, zóó,
 »dat de Heiland der wereld zijn eigen leven
 »heeft willen geven. Kleine dankoffers hebt
 »gij, bij heele of halve centen, des Zondags
 »in het huis des gebeds ten offer gebracht,
 »en hetgeen uwe oogen hier zien, is de
 »goddelijke zegen, het goddelijk welgevallen
 »op uwe kleine offers. Dat de liefde van
 »Christus u in zóó korten tijd tot dit alles
 »in staat zou stellen, neen! dat hebt gij
 »niet kunnen denken. Maar de Heer zal u
 »grooter werken toonen. Hij zal u toonen,
 »dat Hij ook u, Savoeneezen, tot vaten der
 »eere weet te herscheppen."

»Maar gij zult zeggen: »'tIs niet alles

»vrucht van eigen arbeid!" En 't is waar.
 »De christelijke liefde bewoog de harten
 »van menschenvrienden in Europa. Maar
 »toch – indien gij niet had gewerkt het
 »werk des geloofs, waarvan Christus zegt:
 » »Dit is het werk Gods (het werk, dat God
 » »den mensch tot taak heeft gegeven) dat
 » »gij gelooft in Hem, dien Hij gezonden
 » »heeft;" de gemeente van Christus in Eu-
 »ropa zou u nog niet kennen. 't Zijn dus,
 »alles te samen genomen, vruchten van [uw
 »eigen gelooven: want de christenen in Europa,
 »verblijd over uw kinderlijk geloof, deden
 »voor u, hetgeen geene Regeering, waar ter
 »wereld ook, voor u zou kunnen of willen
 »doen.

»En nu, ontvangt met ootmoedige en
 »dankbare harten, behalve de groeten der
 »gemeenschap des christelijken geloofs van
 »de christenen uit Nederland, ook tevens,
 »hetgeen het Christusfeest heden u biedt." "

Wat dunkt u, mijn lezer? weet TERFFER
 de tijden en de gelegenheden niet uitnemend

te gebruiken? Is dat niet de eenvoudige, maar in het hart dringende welsprekendheid, die de Heilige Geest der liefde Gods hem ingeeft? Wie zou niet met heel zijne ziel Amen zeggen op eene toespraak, die van zooveel christelijke mensehenkennis en fijnen takt getuigt, waar hij hun tot bewustheid brengt, wat CHRISTUS reeds in hen heeft gewrocht! Zoo deed PAULUS ook, men leze zijn brief aan de gemeente te Filippi. - Maar wij luisteren verder naar onzen zendeling.

Nu werden de geschenken verdeeld. NONA RADJA SEBA kreeg voor haar aandeel den mooien witten waaier met gebloemde groene zijde. Hare Sebasche majesteit was daarmede zeer ingenomen, en zoo kwamen vele snuis-terijen, ons van uit Holland gezonden, in handen van personen van zwart-vorstelijken bloede. De diakenen moesten eigenhandig uitdeelen de kleedingstukken voor de minge- goeden in hunne kampongs vervaardigd, en de Goeroes moesten zorgen, dat geen der schoolkinderen werd vergeten.

't Is onbegrijpelijk, sprak men, waar alles van daan komt, en dat hier op Savoe! Zelfs ook in de winkels te Timor, op Koepang, zagen wij nog nimmer zooveel fraais bijeengebracht. De knopen aan de kleêren! - men vond ze zoo heel mooi, en de kleinste bijdrage steeg in waarde, doordien zij tot een nuttig doeleinde was aangewend. De geschenken waren ditmaal in zoo groote hoeveelheid aanwezig, dat zelfs enkele heidenen mede iets ontvingen. Hoe is dat mogelijk? zegt men wellicht in Europa; zooveel hebt gij toch uit Rotterdam niet kunnen ontvangen? 't Is waar ook. Maar ijzer scherpt men met ijzer. De ontvangst van de kist had ons nieuwe veerkracht bijgezet, en waar zoovele vrienden van alle zijden hunne bijzondere feestgaven voor ons hadden vermenigvuldigd, daar voelden wij ons op nieuw opgewekt om naar middelen uit te zien, ten einde de nog ontbrekende kleedingstukken voor de buitennegorijen te bekomen. 't Kwam alles naar wensch in orde, en de collecte, die \pm f 100 had opgebracht, was oorzaak, dat er ditmaal

met zoo milde hand kon worden gegeven. Het ontbrekende vulden wij eenvoudig uit eigen kas aan; dat was, dacht ons, de kortste weg, te meer, daar wij bij 't instellen dezer collecte hadden bepaald, dat - wel de geheele opbrengst aan 't einde des jaars voor de armen mocht worden besteed, maar dat volstrekt geen schulden mochten gemaakt worden ten laste eener volgende jaarlijksche inkomst. -

Wat vonden de Savoe-diakenen dat aangenaam, zooveel wèl te kunnen doen, zonder dat er iemand door werd bezwaard! En hoe goed stond den armen, den ouden van dagen, en de weduwen en weezen de voor hen vervaardigde kleeding! Sommigen dachten: hé! dat is al heel goedkoop, ik heb op zijn hoogst twintig halve centen in het zakje gedaan, en nu krijg ik een badjoe, veel mooier dan van een Radja-moeda! - Maar geven dan ook de eigenlijke armen? zoo vraagt men in Europa wellicht. - De collecte is geheel vrij, en daarom nemen ook allen de vrijheid om te geven, hetgeen zij willen.

Sommigen geven twee-eneenhalvecentstukken, en deze zijn niet altijd van de rijksten. De zoogenaamde rijkeren geven ook wel ééne cent of ééne halve cent, of twee halve centen op elkaâr geplakt. Maar hoe komen dan die armen aan geld? vraagt licht nog weêr een ander belangstellende. De Savoenees denkt na. De armen winnen naar hunne meening het meest bij de aanneming van het christendom. Voorheen - niet geteld, niet gekleed, geene stem, geene rechten hebbende, worden zij thans als huisgenooten van het groote gezin erkend en als zoodanig behandeld. Zijn zij ziek, zij behoeven niet meer gelijk de honden weg te sterven, maar krijgen medicijnen, en, zoo noodig, spijs en drank. Sterven zij, zij worden niet maar in eene mat gewikkeld en in den kuil geworpen, maar op eene eervolle wijze ter aarde besteld. Bij de geboorte hunner kinderen is het niet meer, alsof slechts de kat heeft gejongd, maar er is vreugde, omdat een mensch is geboren. Van die geboorte wordt behoorlijk aangifte gedaan bij den pandita, wiens

echtgenoot bij dergelijke aangifte steeds het een en ander voor de kraamvrouw mede geeft, dat haar verkwikt en versterkt; dan lachen die mannen, die bij zulk eene gelegenheid ook niet worden vergeten, en op hunne aangezichten leest men dan: »he! dat is wel aardig.»

En zouden nu die armen geene moeite doen om ook eene halve cent in het zakje te werpen? Zeker doen zij moeite! Zij weten het immers: die collecte is zooveel als dankoffer aan Hem, die ook voor arme Savoeneezen zichzelf geheel en al heeft opgeofferd. Hij leefde en leerde, leed en stierf, maar zijn lijden en sterven werd de bron van heil, leven en vreugde ook voor arme Savoeneezen. En zou dan dat alles den armen Savoechristen geen halven cent waard zijn? Neen, zóó heeft God den mensch niet geschapen. Mogen ook al enkelen, die van oordeel zijn, dat zij voor zich aan God en CHRISTUS geen de minste verplichting hebben, heel veel minder geven dan zij vermogen, de armen op Savoe geven naar vermogen. Allerlei

bedenken zij. Zij sprokkelen een weinig brandbare takjes, zij vangen een paar vogels, zij maken eenig touw- of vlechtwerk, enz. enz., verkoopen dat dan voor kerkgeld, en zij voelen zich gestreeld, dat ook zij hun dankoffer den Heer op deze wijze mogen en kunnen aanbieden.

Hoe geheel anders dan voorheen! Die toenmaals het bestuur had, regeerde, gelijk de kat onder de muizen! Men rekende zich geen dag veilig. Iets dat men 't zijne noemde, had de arme niet, en deed hij niet in alles den wil van zijne zoogenaamde Hoofden, dan werd hij eenvoudig van de rotsen af te pletter geworpen, of bij gelegenheid door eigen familieleden tot slaaf verkocht, en bij hooge gratie werden slechts de oogen uitgestoken dergenen, die in ongenade vervielen. Dit is een waarachtig feit, waarvan nog een levend getuige overig is. Niet ver van ons woont zulk een blindgemaakte, dien de oogen werden uitgegraven met een stukje hout, door den oom van Radjah Liaai.

't Is dus nog niet lang geleden, dat dit monster regeerde, dezelfde, die zoovelen van de rots af te pletter liet werpen.

Zich in zijn bloeddorst, moordlust en roofzucht door den Heiland der wereld gedwarsboomd te zien, dat lacht op Savoe nog zeer velen weinig aan. Maar is het hedendaagsch Europa door het Evangelie boven die barbaarschheid geheel verheven? Zullen wij ons dan verwonderen over de Savoeneezen, die hoewel beschenen door het vriendelijk kerstlicht, rondborstig verklaren: »naar menschenbloed en moordtuig alleen gaat ons hart uit!» Zullen wij den staf over hen breken? Wij zullen 't niet. Zij zullen toetreden, vroeger of later! Geen staf gebroken! De hand in den eigen boezem gestoken, verbiedt ons, Europeesche natiën, dat ten eenemale.

Met weemoed denken wij aan de viering van een kerstfeest in 't hart van Europa. 't Was in 1870. Rustig en blijde schaarde zich ook toen het kinderlijk geloof om den schitterenden kerstboom, maar dat feest, gekroond met het helderst zonnelicht van een

*

schoonen winterdag, werd ook door menschen ingewijd met kanongebulder en bloedstorting. Door het vriendelijk licht, dat de Zoon des menschen, het licht der wereld, ontstak, werden ook die honderdduizenden bestraald, die om Parijs waren gelegerd, voor wie het vrede op aarde! schier tot eene bespotting werd, die onder de schoone leuze van vrijheid, eenheid! huns ondanks misschien, zooveel jammer en verwoesting aanrichtten. Ja, het Evangelie des vredes heeft ook nog onder beschaafde christenvolkeren te kampen tegenover allerlei booze machten en werktuigen van vernieling, en niet zelden worden er meer hartelijke vreugdekreten aangeheven na 't verdolgen van duizende medemenschen, dan zulks geschiedt op de hooggetijden der gemeente.

Maar wat nood? Reeds achttien eeuwen lang heeft dat Evangelie des vredes - en toch niet te vergeefs - zijne getuigenis doen hooren tegen den geest der wereld, tegen dien geest van eerzucht en zelfzucht, van broederhaat en broedermoord. En het Evan-

't Is dus nog niet lang geleden, dat dit monster regeerde, dezelfde, die zoovelen van de rots af te pletter liet werpen.

Zich in zijn bloeddorst, moordlust en roofzucht door den Heiland der wereld gedwarsboomd te zien, dat licht op Savoe nog zeer velen weinig aan. Maar is het hedendaagsch Europa door het Evangelie boven die barbaarschheid geheel verheven? Zullen wij ons dan verwonderen over de Savoeneezen, die hoewel beschenen door het vriendelijk kerstlicht, rondborstig verklaren: »naar menschenbloed en moordtuig alleen gaat ons hart uit!» Zullen wij den staf over hen breken? Wij zullen 't niet. Zij zullen toetreden, vroeger of later! Geen staf gebroken! De hand in den eigen boezem gestoken, verbiedt ons, Europeesche natiën, dat ten eenemale.

Met weemoed denken wij aan de viering van een kerstfeest in 't hart van Europa. 't Was in 1870. Rustig en blijde schaarde zich ook toen het kinderlijk geloof om den schitterenden kerstboom, maar dat feest, gekroond met het helderst zonnelicht van een

schoonen winterdag, werd ook door menschen ingewijd met kanongebulder en bloedstorting. Door het vriendelijk licht, dat de Zoon des menschen, het licht der wereld, ontstak, werden ook die honderdduizenden bestraald, die om Parijs waren gelegerd, voor wie het vrede op aarde! schier tot eene bespotting werd, die onder de schoone leuze van vrijheid, eenheid! huns ondanks misschien, zooveel jammer en verwoesting aanrichtten. Ja, het Evangelie des vredes heeft ook nog onder beschaafde christenvolkeren te kampen tegenover allerlei booze machten en werktuigen van vernieling, en niet zelden worden er meer hartelijke vreugdekreten aangeheven na 't verdelgen van duizende medemenschen, dan zulks geschiedt op de hooggetijden der gemeente.

Maar wat nood? Reeds achttien eeuwen lang heeft dat Evangelie des vredes - en toch niet te vergeefs - zijne getuigenis doen hooren tegen den geest der wereld, tegen dien geest van eerzucht en zelfzucht, van broederhaat en broedermoord. En het Evan-

gelie zal blijven getuigen, totdat de geest van het Godsrijk den geest van het rijk der wereld zal hebben overwonnen, totdat de koninkrijken der aarde zullen zijn geworden van onzen God en van zijnen Christus!

Schoon is meer dan ooit de roeping der gemeente van CHRISTUS, om ware verlichting en beschaving te verspreiden tegenover zoo-veel valsche of eenzijdige beschaving, zooveel list, zooveel geweld, waar het menschelijk vernuft zich spitst, om der wereld steeds nieuwe vernielingswerktuigen aan te bieden, het een nog vreeselijker dan het ander. Overal, waar het Godsrijk den kamp aanvaardt met den Overste der wereld, openbaart zich hetzelfde verschijnsel. Satan neemt de gestalte aan van een Engel des lichts. Ook in onze dagen hullen zich de antichristelijke beginselen in schitterende vormen en spannen allerlei krachten samen tegen dat kind in de kribbe zonder gedaante of heerlijkheid en tegen dat kruis, nog altijd dezen een steen des aanstoots, genen eene dwaasheid. Maar de wereldwijsheid is zoo dikwijls te schande

geworden aan die dwaasheid des Evangelies, en daar heeft zich zoo menig onbesuisde op dien steen te pletter gestooten. Daarom is hare leus: niet onbesuisd, niet overijld, maar bedaard aan, met vereende kracht! Maar de gemeente des Heeren is geen honderdjarige slaapster. Zij moge door het Sirenenlied van den geest der eeuw tot insluimeren worden verleid, rustig inslapen zal zij niet, en aan 't vertoon van eene lamp zonder licht zal zij niet schuldig zijn bij de komst haars Heeren. Schoone roeping, maar ook schoone toekomst voor die gemeente! Neen, zij zal den afmarsch niet behoeven te blazen, gelijk zoo menige Afgod van den geest der wereld reeds met beschaamde kaken heeft moeten doen. Het koninkrijk haars Heeren is een eeuwig en onvergankelijk koninkrijk.

Eere zij God in de hoogste hemelen! Vrede op aarde! In de menschen een welbehagen! Ja vrede door het bloed des kruises! Dat is het wachtwoord van JESUS' gemeente. Eéne kudde, één Herder! Heerlijk denkbeeld van

gelie zal blijven getuigen, totdat de geest van het Godsrijk den geest van het rijk der wereld zal hebben overwonnen, totdat de koninkrijken der aarde zullen zijn geworden van onzen God en van zijnen Christus!

Schoon is meer dan ooit de roeping der gemeente van CHRISTUS, om ware verlichting en beschaving te verspreiden tegenover zoo-veel valsche of eenzijdige beschaving, zooveel list, zooveel geweld, waar het menschelijk vernuft zich spitst, om der wereld steeds nieuwe vernielingswerktuigen aan te bieden, het een nog vreeselijker dan het ander. Overal, waar het Godsrijk den kamp aanvaardt met den Overste der wereld, openbaart zich hetzelfde verschijnsel. Satan neemt de gestalte aan van een Engel des lichts. Ook in onze dagen hullen zich de antichristelijke beginselen in schitterende vormen en spannen allerlei krachten samen tegen dat kind in de kribbe zonder gedaante of heerlijkheid en tegen dat kruis, nog altijd dezen een steen des aanstoots, genen eene dwaasheid. Maar de wereldwijsheid is zoo dikwijls te schande

geworden aan die dwaasheid des Evangelies, en daar heeft zich zoo menig onbesuisde op dien steen te pletter gestooten. Daarom is hare leus: niet onbesuisd, niet overijld, maar bedaard aan, met vereende kracht! Maar de gemeente des Heeren is geen honderdjarige slaapster. Zij moge door het Sirenenlied van den geest der eeuw tot insluimeren worden verleid, rustig inslapen zal zij niet, en aan 't vertoon van eene lamp zonder licht zal zij niet schuldig zijn bij de komst haars Heeren. Schoone roeping, maar ook schoone toekomst voor die gemeente! Neen, zij zal den afmarsch niet behoeven te blazen, gelijk zoo menige Afgod van den geest der wereld reeds met beschaamde kaken heeft moeten doen. Het koninkrijk haars Heeren is een eeuwig en onvergankelijk koninkrijk.

Eere zij God in de hoogste hemelen! Vrede op aarde! In de menschen een welbehagen! Ja vrede door het bloed des kruises! Dat is het wachtwoord van JESUS' gemeente. Eéne kudde, één Herder! Heerlijk denkbeeld van

den Zoon des menschen! Neen, die tijd is voor het geloof niet zoo heel ver meer. Voor onzen God zijn duizend jaren als één dag. Wat tegen CHRISTUS is, verkeert in koortsige overspanning en de beangstigde menschheid zoekt in volkseenheid, stammen-eenheid, landeneenheid haar heil.

Maar de gemeente des Heeren blijft bereid tot den strijd, en hoewel zeker van den goeden uitslag, acht zij gansch niet gering de strijdkrachten tegen haar saâmgetrokken. Edoch, zij leeft in de zekere overtuiging, dat voor de menschheid iets beters is weggelegd, dan ook onze eeuw het tot hiertoe heeft kunnen bieden: - want - geen vrede door wereldwijsheid of wereldmacht, maar door het bloed des kruises! blijft de geloofsleus der gemeente des Heeren JESUS CHRISTUS, tot in aller eeuwen eeuwigheid!

Tot zoover Teffer. Wij hebben ook de hoofdgedachte in die laatste uitboezeming niet willen terughouden, omdat ze ons doet zien, hoe een waar zendeling, die door de

liefde van JEZUS gedrongen, doet wat in hem is, om door geest, voorbeeld en woord, gindsche heidenen van roof en moord en allerlei zonde te bekeeren - hoe zoo iemand met heilige verontwaardiging en met bittere smart over de zonden van het beschaafd, christelijk Europa oordeelt. Toen hij zoo schreef, was de Russische-Turksche krijg nog niet ontbrand: anders had hij daarin een nieuw bewijs kunnen vinden van dien geest van omlaag, die alleen kan worden overwonnen door den geest van omhoog - aangebracht door Hem, wiens verschijning eene profetie van vrede op aarde is. We wilden dat woord niet terughouden, omdat het geloof er zoo heerlijk in uitkomt, dat geen zendeling kan missen, dat geloof, waarin de echte zendeling krachtig, maar bezadigd werkt, maar ook met ongeschokte rust en kalmte, en met onverflauwde blijmoedigheid den dag en de ure verbeidt, waarop de Heer vollediger komen zal tot de menschheid, zich alleen daarover bekommerende en zich daartoe beijverende, dat hij

zelf wakende bevonden worde, de lendenen omgord, de kaarsen brandende!

Wat dunkt u mijn lezer! - die man en zijn arbeid en zijne wakkere vrouw nevens hem - zijn ze onze belangstelling, onze liefde, onze voorbede niet ten hoogste waardig?

En dat kleine plekje, onder de kleine Soenda-eilandengroep, verdient het niet ten minste zooveel aandacht, als menig koninkrijk?

Is die akker ook geschikt, om ons oog geheel te openen voor de reddende Godskracht des Evangelies, voor de vatbaarheid van al wat mensch heet, om verlost te worden, maar ook voor de schreiende behoefte aan verlossing - ons oog geheel te openen dus voor - DE HEILIGHEID EN DE HEERLIJKHEID DER ZENDING???

Zult gij langer dan de lezing van dit stukje duurt, aan TEFFER en zijne medearbeiders en aan zijn en hun werk denken, en zult gij u ook ernstiger dan tot hiertoe wijden aan de bevordering van dit WERK GODS?

Dan heb ik mijn doel met het schrijven van dit stukje bereikt. En dan eindigen we, niet waar? met Gods zegen, eene rijke mate van Gods geest over dezen gezegenden dienstknecht af te smeken. Ons verblijdend, dat hij met geen woord over zwakke gezondheid klaagt, bidden wij hem eene overvloedige mate van lichamelijke kracht toe, opdat hij nog ettelijke jaren onder het volk, dat hij zoo lief heeft, zal kunnen werken, en wij wenschen, dat het vijfde kerstfeest in waarheid een loon zal zijn van den Heer aan den dienaar, die Hem lief heeft: want TEFFER op Savoe toont ons een zegenrijken en hoopvollen arbeid der liefde!

Bij M. WIJT & ZONEN, Drukkers van het Nederlandsch
Zendinggenootschap worden ook uitgegeven de
volgende Kleine Stukjes:

	Cents.		Cents.
1. Evang. herin. aan zieken	10	Afrikaner.....	07½
2. Over het nuttig kerkgaan..	07½	36. Waarschuwing tegen het kwaadspreken	07½
3. Over h. doen van belijdenis	07½	37. Iets over de zelfkennis....	15
4. Een woord voor menschen, die niet ter kerk kunn. gaan	07½	38. Een woord v. onderrigt en troost in sterfhuizen	20
5. Het Christend. beschaamd door Heidenen.....	10	39. Men doet niet wat men kan	12½
6. Evangelische herinneringen aan bedroefden	15	40. Christelijke onderrigt. tot moed en hope.....	15
7. Evangelische herinneringen aan vaders en moeders.....	15	41. Waarom word ik niet beter?	17½
8. Een woord aan vaders en moeders over den Doop....	03	42. Wie zijn hier op aarde de gelukkigste menschen? ...	15
9. Over het allerbeste Boek..	07½	43. Gedenk te sterven.	15
10. Onderw. over h. Bijbel lezen	20	44. Het voorbidd. een pligt der christelijke liefde.....	12½
11. Het leven v. den Heer Jezus	17½	45. Opw. tot getrouwe deelne- ming in het Maandel. Geb.	17
12. Iets over het Avondmaal... 12½		46. Troostw. voor Christenen in alle wederwaardigheden.	15
13. Opwekk. tot de huisselijke Godsdienst	12½	47. Bijbelsch leesb. v. zieken.	15
14. Zamenspr. tuss. drie vrien- den over de Wedergeboorte	07½	48. Iets uit het leven van Felix Neff, Pred. der Waldenzen.	20
15. Het leven v. William Kelly	10	49. Het geloof in den Heer Je- zus Christus, naar Joh. VI.	20
16. Drie zamenspr. tusschen een' Leeraar en een Huism.	10	50. De christelijke oefenschool.	20
17. Het dorp Eerenhoef.	20	51. De goede Herder	17½
18. Het nadeel van het bij de straat loopen der kinderen.	12½	52. Bijbelsch onderwijs over 's menschen bekeering	17½
19. Niet herdrukt	—	53. Genade en pligt	17½
20. Iets v. herstelden u. krankh.	12½	54. Gesch. aan allen, die Gods woord mogen hooren.....	17½
21. Iets voor gevangenen	25	55. De Zelfbeproeving.....	17½
22. Geschenk der christ. liefde voor kinderen.....	20	56. Het wandelen als kinderen des lichts	17½
23. Geschenk voor lidmaten der christelijke kerk.....	15	57. Het beste voorbeeld.....	17½
24. Heb ik wel genoeg voor de eeuwigheid?	12½	58. Iets over het geweten....	17½
25. Tweede geschenk der christe- lijke liefde voor kinderen	15	59. Christel. godsvrucht geen dweeperij	17½
26. Voor dienstboden.....	17½	60. Het leven van Joh. Eliot ..	17½
27. Over de feesten	12½	61. Een woord over onzen gees- telijken wasdom.	12½
28. Iets voor armen.....	07½	62. De Christen	15
29. Jezus, de geneesmeester van zieken.....	10	63. Aanprijzing van een god- vruchtig huiselijk leven... 15	
30. Evangelische herinneringen aan oude lieden.....	15	64. Herin. van een dorpsleeraar	12½
31. Verz. van leerzame brieven en opwekkende verhalen..	13½	65. Wenken omtrent het gebrek aan schuldgevoel	15
32. Opw. tot weltevredenheid.	12½	66. Handl. tot de algem. kaart der christ. zendingposten.	30
33. Een g. woord aan Christen- ouders over de opvoeding..	15	67. De wederzijdsche pligten in het christelijk leven.....	17½
34. Franke, de kracht des gel..	12½	68. De ware vooruitgang.....	10
35. Schets van het leven van			

Cents.	Cents.
69. Gods hoogheid en der menschen geringheid.....	10
70. Hoe wil de Heer dat zijne discipelenomtrent Hem zullen gezind zijn en handelen	10
71. Godsdienstigheid uit nood.	10
72. Bidt zonder ophouden....	12½
73. Het beste Avondmaalskleed	12½
74. Daniël.....	20
75. De beste fakkel.....	10
76. De vriendschap der wereld	08
77. Wat doet men voor Israël?.	12½
78. Maria, de moeder d. Heeren	17½
79. De levensv. v. vad. Jacob.	12½
80. Het liefhebb. der verschijning van Christus.....	09
81. Geef ons heden ons dagelijksch brood.....	12½
82. Uitwendige godsdienstigh. zonder gods d. des harten.	12½
83. Het vertrouwen op God..	12½
84. De oudste psalm.....	12½
85. Gebedsverhooring.....	12½
86. Zelfverloochening.....	12½
87. De hooge, alles te boven gaande waarde der liefde..	15
88. Drie eischen des christelijken levens.....	10
89. Niet in tel..	7½
90. Onze aardsche levenstaak.	10
91. Nalatigheid ..	10
92. Bethanië.....	12½
93. Een deksel op het hart..	10
94. Een Nieuwe Zendingkaart.	40
95. Een Zendingfeest in de Heidenwereld.....	10
96. Zaligheid.....	10
97. God, onze Heilige Vader...	12½
98. Godal anemoed. ons behoud.	7½
99. De parel van groote waarde.	7½
100. Leef ik als een christen?	7½
101. Terugbl. van eene Zendingz.	7½
102. Een werk Gods.....	10
103. Uit de gesch. van een Gezang	7½
104. Christend. op de Sandw.-Eil.	10
105. Tweedracht over Jezus ...	7½
106. Nederl. Oost-Indie en het Ned. Zendinggenootschap	45
107. Saul, een treurig beeld v. d. ontwikkelingsgang der zonde	10
108. Ned. Oost-Indie en het Ned. Zendinggen. 2e st., 1e ged.	10
109. Rizpa, of de liefde eener moeder.....	10
110. Ned. O.-I. e. h. Ned. Zending.	12½

Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, zijn verkrijgbaar de volgende Kleine Stukjes

	Cents.		Cents.
1. Peter Lobeck	15	49. Als God werkt, wie zal dan keeren?	15
2. De welbestede stuiver	10	50. De Soldaten-dochter	10
3. De wever uit Welsh	07½	51. Het gelukkige sterfbed	10
4. De kleine bewoner van het Auvergnésche Gebergte	10	52. De weg en het middel	15
5. Arme Sara	04	53. De gast zonder bruiloftskl.	07½
6. De jonge Hutbewoonster	22½	54. Treffend voorbeeld	07½
7. Opwekking te Elberfeld	05	55. Levensschets v. Blumhardt.	15
8. De Iersche boer	10	56. Hadara	04
9. Elisabeth Cunningham	15	57. De oude geneesheer	10
10. John Robins, de matroos	10	58. De roepstem des Heeren	15
11. Uitbreiding der Parabel enz.	10	59. Anna Walsh	07½
12. Kolonel Jacob Gardiner	15½	60. Eerste zend. te St. Thomas.	15
13. De Stroopers-dochter	10	61. Thirza	20
14. De Bode met goede tijding	15	62. Vroege godsvrucht	07½
15. Jansje Allan	15	63. De Russische kleermaker	07½
16. Zonderlinge tusschenkomst der Voorzienigheid	07	64. Kenmerk. v. een kind Gods.	07½
17. Levensber. van Amelia Gale	07½	65. Overtuiging verwaarloosd	12½
18. Sara Hill	12½	66. Woord aan jonge moeders	07½
19. De geschied. van Mary Smith	12½	67. De onbekende zendeling	04
20. De Dorps-predikant	10	68. Mevrouw Rumpff	10
21. De waarheid van het Evang.	10	69. Opmerkelijke leiding Gods	07
22. Kracht des geloofs	10	70. Een nieuw traktaatje	10
23. Herman de houthakker	12½	71. De vrome landman	07½
24. Laatste uren v. John Cowper	10	72. Ged. over de eeuwigheid	07½
25. Het einde van den tijd	10	73. Maria	10
26. Wat God bewaart, is wel bewaard	15	74. William	07½
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij te doen?	10	75. De Christen in het gasthuis	03
28. De weërhaan van het kasteel	12½	76. Lord Teignmouth	10
29. Eben-Haëzer in Latakko	10	77. Leven van Schwartz	08
30. Indiaansche bekeerlingen	10	78. Wie zoekt die vindt	05
31. De Christen-feesten	05	79. Levensb. van een' soldaat	05
32. Verhaal van 2 predikers	07½	80. Pacalsdorp	07½
33. De tijd en de eeuwigheid	10	81. Onnoodige zorgen	04
34. Kort en heilzaam berigt	10	82. Zachéüs	08
35. Johan Coenraad Ter Linden	07½	83. De twee bureu	10
36. Een beroep op het hart	12½	84. Bekeering v. A. H. Franke.	04
37. De landman in den Elzas	10	85. Blandina	07½
38. Sterfgevallen van zeven bekeerde heidenen	10	86. Rede van een grijsaard	07½
39. Levensloop van C.L. Tüpfel	07½	87. Het huisgez. te Haeterdale.	15
40. Eenige bijzonderheden uit het leven van Morrison	15	88. Inw' idig Christendom onder heidenen	05
41. Lydia S.	07½	89. Aärons doct	15
42. Hugo Bourne	07½	90. Het Paasch. fest	10
43. De christelijke viering van den Zondag	05	91. Leven van Chrysostomus	07½
44. Henri Obookiah	10	92. Het geheimzinnige in den Christen	05
45. De zendelingen in Groenl.	15	93. Jacob Wilson	15
46. Het bezoek bij een kranke	15	94. De eerste kerkgang	10
47. Brieven van een' leeraar	15	95. Wanneer ben ik, enz.	05
48. Polycarpus	10	96. Overeenk. Christel. Godsd.	05
		97. Zendingsgave	15
		98. De zwarte knecht	10
		99. Waarschuw. tegen valsche overleggingen	10

	Cents		Cents.
100. De bedelaar.....	05	150. Niet verre.....	06
101. Samuel Mills.....	05	151. Wat een reisverh. kan uitw.	05
102. Triomfboog van Titus....	06	152. Een blik in de Jav. huish.	05
103. Zijt gij gelukkig?.....	07½	153. Het „Onze Vader“.....	05
104. Uit- en inwendige zending	05	154. Clement Carow.....	12½
105. De twee erfenissen.....	05	155. Een Israel, tot Chr. gebracht	05
106. De waarde van het gebed.	07½	156. Schoone plaatsen uit de	
107. Samuel Crowther.....	07½	schriften van 3 Kerkvaders	07½
108. Catharina Philips.....	07½	Gidion.....	07½
109. Goodluck Day.....	07½	158. Uit onze Brievenstasch...	07½
110. De toestand der heid, vrouw	07½	159. Dankt God in alles.....	05
111. Middel om rijk te worden.	04	160. Een andere Oom Tom... ..	05
112. Eene oude beproefde raad.	12½	161. Zeventig jaren.....	06
113. Verband ijver voor de zend.	07	162. De Soldaat en de Landverh.	05
114. Ra-Poor-Negro.....	05	163. Getuig. omtrent de godsv.	
115. De zendel. onder de heid..	05½	en het leven der christenen	04
116. Iets uit het leven eener		164. 2 tafereelen uit het leven	
zendelingsvrouw. 1e brief.	05	en werken van een zendel.	07½
117. De Christen-vrouwen der		165. Eenzaam maar niet verlaten	07½
Apostolische eeuw.....	06	166. Uit onze Brievenstasch II.	07½
118. Christina en Esther.....	06	167. Mededeel. van Olfers I.	07½
120. De verhoogde Heer.....	05	idem idem II.	07½
121. De zegenrijke vrucht van		169. Over zendingmethode I..	10
een rijksdaalder.....	02	idem idem II..	10
122. Opw. tot h. werk der zend.	05	171. Het kruis der bespotting.	07½
123. De Baron Dhijhern.....	07½	172. Over zendingmethode III.	10
124. Een woord tot aanbeveling		173. De Zending onder de volken	
der zendingzaak.....	07½	der aarde. I. Europa... ..	07½
125. De toekomstige wereld....	05	174. Dito. II. Azië. 1. West-Azië	07½
126. Iets uit het leven eener		175. Tollenaarsbede.....	05
zendelingsvrouw. 2e brief.	07	176. De zend. II.2. Japan en China	07½
127. Eene uit duizend.....	06	Dito. 3. Achter-Indië	07½
128. Eene Martelaarsgeschied.	05	178. Bij een Ziekbed.....	05
129. Een Rabbi die rust zoekt		179. De zend. II. 4. Eng. Indië	07½
bij Christus.....	05	180. Hung-Sui-Tschuen, enz... ..	07½
130. De Christin geroepen tot		181. De zend. II. 5. Ind. Archipel	07½
deeln. aan de zendingzaak.	05	182. Toespr. door Ds. H. L. Vinke	07½
131. Zoeken en vinden.....	10	183. Mededeeling. van v.d. Liefde	07½
132. De onfeilbare gids.....	10	184. dito	07½
133. Wien te hooren?.....	07½	185. De Kerstavond.....	07½
134. Eene zwaar beproefde ge-		186. De Zending. III. 1. O-Afr.	07½
loofsheldin.....	07½	187. Een vrouwelijk gesprek.	06
135. Marianne, de Bijbelver-		188. De Zending. III. 2. Z-Afr.	07½
spreidster van St. Giles..	10	189. Verderft het niet, enz....	10
136. De dochter v. d. Landman	12½	190. Barmhartigheid.....	07
137. De hoop des christens..	07½	191. De Zending. III 3 W-Afrika	07½
138. Het leven van v. d. Kemp.	05	192. J. F. Riedel. Een levensb. I	10
139. Kunt gij altijd van Jezus		193. De Zend. IV. 1 N-Amerika..	07½
zwijgen?.....	06	194. Levensber. van J. E. Jellema	17½
140. Het werk v. kleine Jessie.	07½	ook in 3 afzonderl. stukjes a	06
141. Liefde voor liefde.....	05	195. Een blik o/d gesch. v.d. Zend.	5
142. Heilig leven, zalig sterv.	07½	196. J. F. Riedel. Een levensb. II	12½
143. Een sterfb. in den vreemde	07½	dito	111 7½
144. Iets uit het leven eener		198. dito	114 7½
zendelingsvrouw. 3e brief	05	199. dito	117 10
dito. 4e brief.	05	200. De Zend. IV. 2. Z-Amer.	7½
146. Levensg. v. e. Iersche knaap	07½	201. De Hut bij de Hoofdkerk..	5
147. De Thermometer.....	05	202. J. F. Riedel. Een levensb. VI	10
148. Toespraak.....	05	dito	117 7½
149. Eene uitn. helpster d. zend.	07½	203. dito	120 7½
		204. De Zending. V. Australië..	7½

Cent
 .. 04
 w. 05
 h. 05
 .. 05
 .. 13
 ght 05
 de
 ra 07
 .. 07
 .. 07
 .. 05
 .. 05
 .. 06
 h. 05
 v.
 en 04
 en
 d. 07
 en 07
 i. 07
 i. 07
 .. 10
 .. 10
 .. 07
 .. 10
 n
 .. 07
 ie 07
 .. 05
 a 07
 e 07
 .. 05
 e 07
 .. 07
 ei 07
 ce 07
 e 07
 07
 07
 07
 06
 07
 10
 07
 a 07
 i 10
 .. 07
 a 17
 a 06
 .. 5
 13
 7
 7
 10
 7
 5
 10
 i 7
 .. 7

